

başlayan şiir ise sekiz defa çeşitli formlarda bestelenmiştir. Hüseyin Sadettin Arel, Fuzûlî'nin şiirlerinden çoğu gazel formunda olmak üzere en fazla beste yapan sanatçdır (Öztuna, II, 550-551). Günümüz bestekârlarından Bekir Sıtkı Sezgin ve Cınuçen Tanrıkorur gibi tanınmış kişilerin beste çalışmalarında Fuzûlî'nin şiirlerini güfte olarak seçmeleri, onun tesirinin halen sanat muhitlerinde devam ettiği göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

BİBLİYOGRAFYA:

Fuzûlî, *Fuzûlî Divanı* (nşr. Kenan Akyüz v.dğr.), Ankara 1990; a.mlf., *Külliyât-ı Divân-ı Fuzûlî* (nşr. M. Fuad Köprülü), İstanbul 1924; a.mlf., *Maḥla' u'l-i'tikâd* (nşr. Muhammed b. Tavî't et-Tancî, trc. Esat Coşan — Kemal Işık), Ankara 1962; a.mlf., *Matla' u'l-i'tikâd ve'l-kaşâ'idü'l-'Arabiyye* (nşr. Hamid Araslı), Bakû 1958; Sâm Mirzâ, *Tuḥfe-i Sâmî*, Tahran 1314 hş., s. 136; Aşık Çelebi, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 772, s. 528-530; Latîfî, *Tezkire*, s. 265-266; Ahdi, *Gülşen-i Şuarâ*, İzmir Millî Ktp., nr. 20/801, vr. 81^b-82^a; Emîn-i Ahmed-i Râzî, *Heft İçlîm*, Kalkûta 1939, s. 122-123; Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 5959, vr. 385; Sâdîkî-i Kî-tâbdâr, *Mecmau'l-hauâs*, İÜ Ktp., TY, nr. 4085, vr. 33^b-34^b; a.e. (nşr. ve trc. R. Hayyâmpûr), Tahran 1327 hş.; Kınalızâde, *Tezkire*, İÜ Ktp., nr. 1628, vr. 176^b-177^b; Riyâzî, *Riyâzû's-şuarâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 3250, vr. 46-47; Ahmed Alihan Hâşimî, *Mahzenü'l-garâib*, Bodleian Library, Elliot, nr. 395, vr. 316^b-317^a; Keşfü'z-zunûn, II, 1571; Fâik Reşad, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*, İstanbul, ts., c. I; a.mlf., *Fuzûlî'nin Gayr-ı Matbû Eş'ârı*, İstanbul 1314; Gibb, *HOP*, III, 70-107; Süleyman Nazif, *Fuzûlî*, İstanbul 1343/1925; Kevork Terzibaşyan, *Numuş arevelyan mistik panasdegzutyân gam Fuzulî megnapan vadz Neratzutyun...*, İstanbul 1928-29, I-II; Abdülbaki Gölpınarlı, *Fuzûlî*, İstanbul 1932; a.mlf., "Fuzûlî'de Bâtınlığa Temâyül", *AYB*, nr. 8-9 (1932), s. 265-268; M. Fuad Köprülü, *Eski Şairlerimiz: Divan Edebiyatı Antolojisi-Fuzûlî*, İstanbul 1934, s. 193-256; a.mlf., "Fuzûlî", *İA*, IV, 687-699; Tahir Olgun, *Fuzûlî'ye Dair*, İstanbul 1936; G. Jarring, *The Contest of the Fruits, An Eastern Turki Allegory*, Lund 1936; Selim Refik Refioğlu, *Fuzûlî* (doktora tezi, 1945), İÜ Ed.Fak., nr. 305; *TYDK*, I, 124-135; Celil Özü-lus, *Fuzûlî: Kendi Topraklarında Bir İnceleme*, Niğde 1948; Abdülkadir Karahan, *Fuzûlî: Mu-hiti, Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1949; a.mlf., *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1954, s. 167-172; a.mlf., *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul 1980, s. 169-184; a.mlf., "Fuzûlî, poète en trois langues", *St. I*, XI (1959), s. 93-111; a.mlf., "Fuḏûlî", *EI*² (Fr.), II, 958-961; Müjgan Cunbur, *Fuzûlî Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*, İstanbul 1956; Hasibe Mazioğlu, *Fuzûlî-Hâfız: İki Şair Arasında Bir Karşılaştırma*, Ankara 1956; a.mlf., *Fuzûlî ve Türkçe Divanından Seçmeler*, Ankara 1986; a.mlf., "Fuzûlî", *TA*, XVII, 76-85; Hamid Araslı, *Büyük Azerbaycan Şairi Fuzûlî*, Bakou 1958; a.mlf., *Mehammed Fuzûlî, Eserleri*, Bakou 1958, II, 265-278; Hüseyin Ali Mahfûz, *Fuzûlî al-Bağ-dâdî*, Bağdad 1378/1958; Agâh Sırrı Levend,

Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnun Hikâyesi, Ankara 1959, s. 237-268; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s. 331-355, 414-415; Hüseyin Mücib el-Misrî, *Fi'l-Edebi'l-İslâmî, Fuzûlî el-Bağdâdî*, Kahire 1966; A. Bombacı, *The History of Leyla and Mejnun*, London 1970 (Bu eser UNESCO'nun yayını olarak basılan *Leyla and Mejnun*'un birinci bölümü, ikinci bölüm Sofi Huri'nin *Fuzûlî'nin Leyla ve Mecnun*'unun İngilizce tercümesidir. Daha önceleri UNESCO *Fuzûlî ve Leylâ ve Mecnun* [İngilizce tercümesi] adıyla [İstanbul 1959] bir kitap bastırılmış ve önce bazı yazarların Fuzûlî konusundaki incelemelerini Türkçe olarak baş tarafa koymuş, sonradan da Sofi Huri'nin İngilizce manzum tercümesini *Leyla and Mejnun* adı altında yayımlamıştır); a.mlf., "The Place and Date of Birth of Fuzûlî", *Iran and Islam*, Edinburgh 1971, s. 91-105; Banarlı, *RTET*, I, 525-556; Hamide Demirel, *A Study of the Poet Fuzûlî With Special Reference to his Turkish, Persian and Arabic Divâns* (doktora tezi, 1970), The Universty of Durham; Haluk İpekten, *Fuzûlî: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Ankara 1973; Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler* (haz. Zeynep Keriman), İstanbul 1977, s. 137-160; Âmil Celebioğlu, "Fuzûlî'nin Bir Beyiti Üzerinde Bazı Düşünceler", *Millî Kütüphane I. Millî Fuzûlî Semineri*, Ankara Nisan 1986; a.mlf., "Fuzûlî'nin Şiirlerinde Ney", *2. Millî Mevlâna Kongresi (Tebliğler)*, Konya 1986, s. 71-83; Nahid Aybet, *Fuzûlî Divanında Maddî Kültür*, Ankara 1989; İbrâhim ed-Dakûkî, "Fuzûlî el-Bağdâdî ve'l-ḥayâtü'l-fikriyye fi'l-'Irâk fi'l-ḳarni's-sâdisi 'aşer", *el-Hayâtü'l-fikriyye fi'l-vilâyeti'l-'Arabiyye eşnâ' il-'ahdi'l-'Oşmânî*, Zağvân 1990, I, 145-174; a.mlf., "Fuzûlî'nin Hayatı Hakkında Bazı Yeni Tesbitler ve Arapça Divanı Üzerine Düşünceler", *Doğumunun 500. Yılında Fuzûlî Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul 24-26 Ekim 1994 (basılmaktadır); Metin Yurdağr, "Fuzûlî'nin Matla'u'l-İ'tikâd'ı ve Akidesi", a.e.; Mustafa Uzun, "Fuzûlî'nin Bestelenmiş Eserleri", a.e.; Kemal Edip Kürkçüoğlu, "Fuzûlî'nin Bilinmeyen Bir Mektubu", *Türk Dili-Belleteri*, III. Seri, sy. 4-5, Ankara 1945, s. 383-388; a.mlf., "Fuzûlî'nin Bilinmeyen Bir Farsça Kasidesi", *DTCFD*, IV (1946), s. 313-325; a.mlf., "Fuzûlî'nin Mu'ammâ Risâlesi", a.e., VII/1 (1949), s. 61-106; Atâ Terzibaşı, "Fuzûlî'nin Doğum Yeri", *TY*, sy. 251 (1955), s. 436-440; Ali Hüseyinzâde, "Dr. Abdülkadir Karahan, Fuzûlî Hakkında", *İlmî-Tedkîkî Meseleler Mecmuası*, Bakou 1958, s. 315-341; Cem Dilçin, "Fuzulî'nin Şiirlerinde Söz Tekrarlarına Dayanan Bir Anlatım Özelliği", *TDe*, X/1 (1992), s. 77-114; Tahir Üzgör, "Ali Şir Nevaî ve Fuzûlî Arasında Bazı Benzerlikler", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sy. 7, İstanbul 1993, s. 565-577; Mîr Hidâyet Hisârî, "Fuzûlî'nin Hayatı ve Yaratıcılığı Hakkında İzhahlar", *Varlık*, sy. 93/2, Tahran 1373 hş./1994, s. 29-43; Cevâd Hey'et, "Fuzûlî'nin Edebi Şahsiyeti", a.e., sy. 94/3, Tahran 1373 hş./1994, s. 13-27; "Fuzûlî Sempozyumu 04-05 Nisan 1995 Bildiriler", *Bir: Türk Dünyası İncelemeleri*, sy. 3, İstanbul 1995, s. 160-318; Nazif Şahinoğlu, "Fuzûlî, Mehmed", *TDEA*, III, 249-258; Öztuna, *BTMA*, II, 550-551.

ABDÜLKADİR KARAHAN

FÜCEYRE

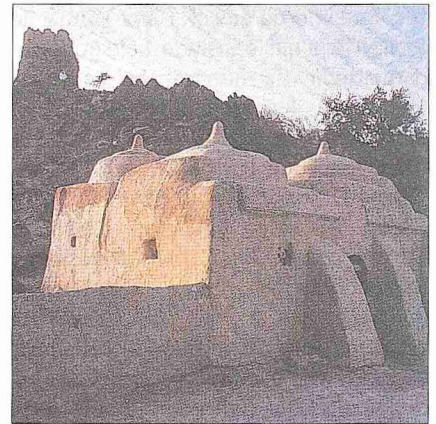
(الفجيرة)

Birleşik Arap Emirlikleri'ni oluşturan yedi emirlikten biri.

Federasyonun Umman körfezine kıyısı olan yegâne emirliğidir. 1150 km² yüzölçümündeki toprakları kuzeydoğudan Umman Sultanlığı'na bağlı Müsenedem yarımadasına, güneydoğudan ise yine Umman'ın Bâtine bölgesine komşu olup nüfusu 63.000'dir (1991). Çoğunluğu Şarkıyyûn kabilesinden olan halkın büyük kısmı, Hâm vadisinin ağzında bulunan ve aynı zamanda emirliğin merkezi olan Füceyre şehrinde ve körfez boyunca kuzeye doğru yayılan Sekemkem, Kureyye, Mürbih, Dadne ve Debâ gibi merkezlerde yaşar. Mürbih ile Dadne arasında bulunan Hür (Havr) Fekkân bölgesi Şârîka Emirliği'ne aittir.

Benî Yâs ve Şarkıyyûn kabileleri, Re'sülhaysme ve Şârîka topraklarında Kavâsim kabilesiyle devamlı mücadele içinde oldular ve Füceyre bölgesi uzun süre bu kabilenin siyasî nüfuzu altında kaldı. 1809-1810 arasında Necid tarafından gelen Vehhâbîler'in idaresine girerek zekâtlarını onlara ödeyen Füceyre halkı daha sonra bu idareden kurtuldu. 1866'da Kavâsim'in lideri Şeyh Sultân b. Sakr'ın ölümüyle kabilenin gücünün zayıflaması üzerine 1800 yılından beri onlara tâbi olan Füceyreliler vergi ödemekten vazgeçtiler. Ancak yeni lider Şeyh Hâlid, kardeşi Sâlim'i iyi niyet elçisi olarak yolladı ve Füceyreliler tekrar vergi ödemeyi kabul ettiler. Daha sonra Şârîka şeyhi olan Şeyh Sâlim döneminde Füceyre halkı ken-

Füceyre'de Dikka Camii - Birleşik Arap Emirlikleri

Füceyre'de Milletlerarası Ticaret Merkezi binaları - Birleşik Arap Emirlikleri

bir dostluk antlaşması yaparken kendisine bağlı Menâme yerleşim merkezini Acmân şeyhliğine verdi; Kelbâ ve Re'sülhayme şeyhlikleriyle de evlilik yoluyla akrabalık kurdu. Uzun süre Şârîka ile Füceyre arasında bir problem çıkmadı. Ancak 1925 yılı başlarında cereyan eden küçük bir olay siyasî krize sebep oldu. Şârîka ile Füceyre arasındaki anlaşmazlık İngiltere'nin Füceyre'ye müdahalesiyle yatıştırıldı. Fakat Füceyre'nin Şârîka'dan ayrılma isteği son bulmadı.

Şârîka'dan bağımsız olmak için uğraşan Füceyre, Re'sülhayme ve Şârîka üzerine çeşitli saldırılarda bulundu. 1936'da İngilizler Kelbâ'nın bağımsızlığını desteklediler ve karşılıklı anlaşmalar yapıldı. Füceyre de aynı yolu takip etmek istedi, ancak yine başarılı olamadı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin körfez ülkelerine karşı siyaseti değişti; Kelbâ ve Şarkıyyûn meselesi 1952'de tekrar ele alındı ve bu defa Füceyre bağımsız bir şeyhlik olarak tanındı. Aynı yıl İngiltere ile yapılan antlaşmayla, körfezdeki diğer kıyı emirlikleriyle birlikte oluşturulan Antlaşmalı Emirlikler Konseyi'ne (Meclisü'l-İmârâti'l-mütesâliha, Trucial States Council) katıldı. 2 Aralık 1971'de İngiltere bu birlikle yaptığı önceki antlaşmaları feshederek Birleşik Arap Emirlikleri adı altında yeni kurulan ve Füceyre'nin de dahil olduğu federasyonu tanıdı. Federasyon beş yıl süreli geçici bir anayasa kabul etti ve daha sonra süresini uzattı. Bu anayasaya göre ülkeyi yönetmek üzere el-Meclisü'l-vataniyyetü'l-ittihâdî adıyla bir danışma meclisi kuruldu ve meclisi oluşturan otuz dört üyelikten dördü Füceyre temsilcilerine ayrıldı. Ülkenin en üst yönetim organı olan el-Meclisü'l-a'lâ li'l-ittihâd'ın yedi üyesi arasında Füceyre emiri de yer almakta ve Ebûzabî ile Dübey emirleri dışındaki diğer üyeler gibi onun da veto hakkı bulunmamaktadır.

1981 yılında uygulamaya konulan ilk beş yıllık plana göre federasyon Füceyre'de günde 100.000 varil işleyebilecek kapasitede bir rafineri kurma yolunda karar aldı. 1984'te iki Kanada petrol şirketine Füceyre açıklarında petrol arama izni verildi. Bakır, krom, mermer, asbest, talk ve magnezyum gibi yer altı zenginliklerine sahip olan Füceyre'de günlük 1600 ton kapasiteli bir çimento fabrikası (Debâ), bu fabrikaya bağlı yılda 3 milyon ton kapasiteli bir mıcır tesisi, seramik, otomobil lastiği imalâthaneleri ve modern bir liman bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Delîlül-Halîc (Târih), II, 1179-1191; a.e. (Coğrafya), II, 712; III, 1204; VI, 2286; S. B. Miles, *The Countries and Tribes of the Persian Gulf*, London 1966, s. 382, 436; M. Morsy Abdullah, *The United Arab Emirates: A Modern History*, London 1978, s. 90-96, 307-310, 320-323; a.mlf., *Devletü'l-İmârâti'l-'Arabıyyeti'l-mütta-hîde ve cîrânühâ*, Küveyt 1981, s. 419-429; *The Cambridge Encyclopedia of The Middle East and North Africa*, Cambridge 1988, s. 441-447; *The United Arab Emirates*, Abu Dhabi 1989, s. 131-133; *The Middle East and North Africa 1993*, London 1992, s. 920-946; 'Abd al-Hafez Kamal, "al-Fudjajra", *EI²* (İng.), II, 936-937.

MUSTAFA L. BİLGE

FÜCK, Johann W.

(1894-1974)

Alman şarkiyatçısı.

8 Temmuz 1894'te Almanya'nın Frankfurt am Main şehrinde bir marangozun oğlu olarak dünyaya geldi. 1913'ten 1918'e kadar Halle, Berlin ve Frankfurt am Main üniversitelerinde şarkiyat ve klasik filoloji tahsil etti. 1921 yılında *Muhammad Ibn Ishaq. Literaturhistorische Untersuchungen* (Frankfurt 1925) adlı teziyle doktor oldu. 1930 yılına kadar maarif hizmetinde klasik diller ve İbrânicce okuttu; 1929'da doçentliğe yükseldi.

1930-1935 yılları arasında Dakka Üniversitesi'nde Arap dili ve İslâm araştırmaları profesörü olarak çalıştı. Bir ara özel bir görevle Frankfurt am Main Üniversitesi'nde faaliyet gösterdikten sonra 1938 yılında Halle Üniversitesi'nden aldığı davet üzerine, hocası Hans Bauer'in yerine Semitik Filoloji ve İslâm İlimleri kürsüsünün başına geçti. Ayrıca bu üniversitenin şarkiyat seminerleri müdürlüğünü yaptı; aynı zamanda Deutsche Morgenländische Gesellschaft'ın kütüphanesini yönetti ve 1965'te bu kuruluşun fahri üyesi oldu. 1962'de emekliye ayrıldı; ancak seminer müdürlüğünü 1966'ya kadar sürdürdü. 24 Kasım 1974 tarihinde Halle an der Saale şehrinde öldü.

Gerçek bir pedagojik formasyona sahip olan Fück, öğrencilerinin köklü biçimde dil eğitimi almalarına büyük önem verir, Arapça'ya giriş derslerine bizzat nezaret ederdi. Daima tartışmalı konularda polemige girmeden tutumunu açıkça belirtmiş ve meselâ İslâm medeniyetindeki Yunan izleri değerlendirilirken aşırıya kaçmaktan sakınılmasını istemiştir.

dilerine gönderilen valiye karşı isyan etti (1879). Şeyh Sâlim'in kuvvetlerinin Füceyre Kalesi'ni ele geçirmesi üzerine Şeyh Hamed b. Abdullah Umman'a doğru kaçarak Maskat'ta kendileri gibi Şâfiî Hınâvîler'den olan Bû Saîdî hânedanına sığındı. Ancak Umman Sultanı Seyyid Türkî b. Saîd'in Füceyre'nin bundan sonra kendilerine bağlı olduğunu açıklaması durumu değiştirmede ve Füceyre tekrar, Selefi fikirleri benimsemiş olan Kavâsim kabilesine vergi ödemeye devam etmek zorunda kaldı. Bölge kabileleri arasında XVIII. yüzyıldan beri mevcut olan bu siyasî görüş ayrılıkları zamanımıza kadar devam etmiştir.

XIX. yüzyılın başlarından itibaren bölgede ağırlığını hissettiren ve 1853'te sahil emirlikleriyle bir himaye antlaşması imzalayan İngiltere 1892'de yeni bir antlaşma ile gücünü pekiştirdi ve emirlikler iç işlerinde serbest, dış işlerinde İngiliz hükûmetine bağlı bir hale geldiler (bk. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ). Şârîka Emirliği bu antlaşmada Füceyre'yi kendi bölgesi içinde göstererek Umman'ın müdahalesini önlemeyi başardı. Ancak Füceyre şeyhi Hamed b. Abdullah, Şârîka'dan ayrılıp bağımsızlığını elde etmek için uygun bir fırsat kollamaya devam etti; bu arada zaman zaman Re'sülhayme şeyhliğine yanaşmayı denedi. 1902'de Şârîka şeyhi Füceyre'ye karşı kuvvete başvurdu; fakat Acmân ve Dübey gibi komşu emirlikler Füceyre'nin tarafını tutular. İngilizler bu ihtilâflarda açık bir tavır koymaktan kaçınılırsa da 1903 yılında Lord Curzon'un bölgeye yaptığı bir ziyaret sonrasında İngiltere adına hareket eden Hindistan'daki sömürge hükûmeti bu bölgelerle ilgili siyasî görüşünü belirtirken Füceyre'yi Şârîka'ya bağlı bir şeyhlik olarak tanıdığını açıkladı. Bunun üzerine Şeyh Hamed, Şârîka karşısında kuvvetli görünebilmek için civar şeyhliklerle ilişkilerini pekiştirmeye başladı. 1914'te Ümmülkayveyn şeyhliğiyile